

DD
13 juli
2011

Kärrhjul på väg mot förgängligheten. Genom att platserna blir beskrivna med både natur- och kulturvärden blir det även ett underlag som kan användas som utflyktsguide.

FOTO: FINNMARKENS MILJÖ & KULTURARV

Vårdträd.

FOTO: FINNMARKENS MILJÖ & KULTURARV

Guldvinge.

FOTO: FINNMARKENS MILJÖ & KULTURARV

Kuddticka.

FOTO: FINNMARKENS MILJÖ & KULTURARV

"Många bosättningar
ligger gömda och glömda"

DD
13 juli
2011

"Många bosättningar ligger gömda och glömda"

Finnmarken i Vansbro är en tredjedel av kommunens totala yta

VANSBRO

Finnmarken i Vansbro kommun utgör en tredjedel av kommunens totala yta.

– Vi har själva rötter i finnmarken och är ättlingar till de skogsfinnar som koloniserade våra trakter på 1600-talet, säger Göran Samuelsson, medlem i Finnmarkens Miljö & Kulturarv.

Nyligen blev föreningen beviljade pengar från Länsstyrelsen genom naturvårdssatsningen LONA för att kunna dokumentera och kartlägga bosättningar.

Finnmarkens Miljö & Kulturarv är ett projekt som startades inom Finnmarkens hembygdsförening Krokatorp. Nio medlemmar, Siv och Göran Samuelsson samt Alexandra Berg är några av eldsjälarna.

– Det ligger många bosättningar glömda och gömda i skogsmarken. Skogsbruket bedrivs i snabb takt, säger Siv.

Just den faktorn gör att det är bråttom att märka ut var bosättningarna finns.

Tomas Isaksson, kommunekolog i Vansbro

✓ Finnmarkens Miljö & kulturarv drivs av frivilliga från Finnmarkens hembygdsförening Krokatorp. Handledare för arkeologi är Greger Bennström från Dalarnas museum. Handledare för natur är entomolog Bengt Ehnström.

✓ Medfinansierare Vansbro kommun Dalarnas Museum Skogsstyrelsen

kommun tycker det är jät-teintressant att få kännedom om platserna.

– Det är en brist att vi inte har kännedom om många övergivna bosättningar, när man bygger vägar och vindkraftverk till exempel måste det tas med vi en eventuell prövning, säger han.

Projektpengar

Man började 2009 med en förstudie genom ett Leaderprojekt. Nu har gruppen nyligen fått LONA-pengar. Det är ett lokalt naturvårdsprojekt där statligt bidrag söktes genom kommunen och Länssty-

FAKTA

Studieförbundet Vuxensko-lan Vansbro Samt i övrigt ett starkt kontaktnät.

✓ Den lokala naturvårdssatsningen, LONA, är en statlig satsning på lokal naturvård som ska bidra till att uppfylla ett eller flera av de nationella miljö kvalitetsmålen.

Finnmark
Finnskog eller Finnmarker

används som begrepp för de ofta ganska otillgängliga skogbevuxna områden i mellersta Sverige och sydöstra Norge som skogsfinnar (Svedjefinnar) befolkade på 1600-talets början. Svedjebuket fordrade storvuxen och tillgänglig skog, vilket förekommer mer vanligt i obebodda gränstrakter där marken ännu var obruten.

Källa: Wikipedia

Tomas Isaksson från Vansbro kommun, kommunekolog och miljö- och hälsoskyddsinspektör, samt från Finnmarkens Miljö & Kulturarv, Siv Samuelsson, Göran Samuelsson samt Alexandra Berg. FOTO: BOEL FERM

undvika att miljöerna raseras vid avverkningar, säger Tomas.

Målsättningen är att skapa ett skydd för bosättningarna och att hela dokumentationen ska göras tillgänglig för allmänheten.

Kurs om ängsmark

I måndags påbörjades en kurs med Bengt Ehnström där medlemmarna i Finnmarkens Miljö & Kulturarv får lära mer om de ängsmarker som ligger gömda i skogarna.

– De gamla ängsmarkerna har höga naturvärden med fin ängsflora och be-

höver bevaras. Utbildningen kommer även på sikt att innefatta övrig flora och fauna, berättar medlemmarna.

Förhoppningen för framtiden är en historisk dokumentation av varje enskild plats.

– Det vi gör är unikt. Vi vill bevara men samtidigt levandegöra vårt skogsfinnska kulturarv, säger Siv, Göran och Alexandra.

BOEL FERM
0281-713 43 / 070-315 84 76
boel.ferm@daladem.se

DT
6 aug
2011

Nu ska Finnmarken räddas. Åtminstone delar av den. Ett gäng eldsjälar driver Finnmarkens Miljö och Kulturarv genom Finnmarkens hembygdsförening Krokatorp. Meningen är att kartlägga och rädda delar av bosättningar som riskerar att falla i glömska eller jämnas med marken. På kurs med Bengt Ehnström. På bilden från vänster (framifrån sett): Siv Samuelsson, Göran Samuelsson, Lars Berglund, John Nilsson, Kursledare Bengt Ehnström, Stefan Steffansson, Alexandra Berg, Tomas Isaksson. FOTO: FINNMARKENS MILJÖ & KULTURARV.

Nu ska finnmarken räddas

Finnmarken kartläggs

VANSBRO

Under två år ska Finnmarkens boställen och fornlämningar kartläggas och dokumenteras, både ur kulturarvs- och naturperspektiv. En grupp på nio personer arbetar ideellt med projektet som ägs av Vansbro kommun och drivs av Finnmarkens hembygdsförening i Krok-torp.

– Vi drivs av en önskan att i förlängningen sprida kunskapen om den skogsfinska kulturen, säger Alexandra Berg, en av eldsjälarna i projektet.

Projektet, som kort och gott heter Finnmarkens miljö och kulturarv, är unikt i sin form eftersom både natur och miljö kartläggs och dokumenteras. Innan det sattes i gång gick projektgruppen en enklare kurs i arkeologi genom Dalarnas Museum som också är medfinansierare i projektet. När det till exempel gäller flora och fauna har gruppen hjälp av Bengt Enström, entomolog. Med honom som ledare har det startats en kurs om kärlväxter och fauna.

– Vi har nyligen påbörjat en inventering av äldre ängsmark, vid byn Bertils på Järna finnmark. Där har vi gjort ett antal provrutor, där vi först artbestämt kärlväxterna och därefter lieslagit. Detta är något vi kommer att följa upp under kommande år, berättar Göran Samuelsson, en annan av projektgruppens eldsjäl.

Det finns ungefär 130 boställen på Järna, Nås och Äppelbo finnmarker som gruppen känner till. Det mesta handlar om lämningar efter de karaktäristiska byggnader som ofta

Här inventeras flora och fauna på en två kvadratmeter stor yta. I gruppen ingår Alexandra Berg, Göran Samuelsson, Bengt Enström (ledare), Stefan Steffansson, Lars Berglund, Tomas Isaksson och John Nilsson.

FOTO: ÅSA LARSSON

fanns vid dessa finnhemman och växtligheten kring boställena.

– Ännu kan vi inte se vad som odlades, då måste vi ner under jord och nu kommer vi att inventera ovan jord, berättar Göran.

Ordningen i vilken boställena inventeras prioriteras ganska ofta utifrån skogsbolagens avverkningsplaner. Det kan ibland bli riktigt bråttom för att försöka rädda en fornlämning i form av ett boställe. Just nu arbetar gruppen till exempel för att rädda två övergivna byar med cirka fem boställen vardera från att bli förstörda under avverkning.

– Vi skulle i stället vilja använda boställena och byarna som visningsobjekt för att förmedla kunskaperna om finnkulturen, säger Göran.

De boställen som inventerats registreras och dokumenteras för eftervärlden med bland annat mätsatta ritningar med GPS-positioner. Materialet överlämnas i första hand till Dalarnas Museum och därefter vidare till Riksantikvarieämbetet, för registrering i fornminnesregistret. Kartpositionerna är viktiga vid till exempel avverkning men också vid byggandet av exempelvis vindkraftverk.

Projektet fortsätter nu till maj 2013, och både Göran och Alexandra intygar att ju mer de kartlägger desto mer intressant blir det – och ju fler idéer om hur kartläggningen kan användas kommer de på.

Förutom Vansbro kommun och Dalarnas Museum är också Skogsstyrelsen och Studieförbundet Vuxenskolan med och finansierar projektet.

– Dessutom har vi ett oerhört stort kontaktnät runt om i Dalarna och hela landet där vi kan kontakta resurser när vi behöver, säger Alexandra.

Projektet föregicks av en förstudie 2009, och den ursprungliga idén kom ur de

finnmarksträffar som arrangerades via Studieförbundet Vuxenskolan med Alexandra och numera bortgångna Eva Ersbjörns som ledare. Utifrån förstudien söktes sedan, och beviljades, LONA-bidrag (bidrag för lokal naturvårdssatsning) som är en statlig satsning på naturvård och friluftsliv.

Alla i projektgruppen jobbar ideellt, men medel behövs förstås till kursledare, handledare, utrustning och andra kostnader.

Åsa Larsson
0281-718 30
asa.larsson@dt.se

< FINNSAM Information nr 2-2011 >

"Finnmarkens Miljö & Kulturarv"

Ett LONA-bidrag har beviljats för Vansbro kommun i Dalarna, gällande projektet "Finnmarkens Miljö & Kulturarv", som bedrivs genom Finnmarkens hembygdsförening/Kroktorp.

Arbetet är att kartlägga den Sammantagna miljön av finnbosättningar inom Nås, Järna och Äppelbo finnmark. Både historiskt och kulturellt, men lika viktigt, dess biologiska mångfald !

Entomolog, Bengt Ehnström, Nås, är projektets handledare gällande bosättningarnas naturmiljöer. Med kunskapsuppbyggnad om dess kärlväxter och fauna, kommer en noggrann inventering och dokumentation att utföras.

Med hänsyn till kulturmiljöerna är det inte enbart lämningar efter byggnader som registreras, utan även odlingsmarker, vårdträd, kalkkällor, visarstenar, ristningar m.m.

Över området upprättas även en måttsatt ritning.

Genom handledande arkeolog Greger Bennström, vid Dalarnas museum, kommer sedan det färdigställda materialet dels att föras vidare till Riksantikvarieämbetet, för registrering i fornminnesregistret, FMIS.

Ett starkt kontaktnät omger projektet, vilket utgör en riktigt bra grund att arbeta utifrån.

Närmare information, samt projektbeskrivningen i dess helhet, finns att läsa på www.hembygd.se/dalarna/finnmarken

/Alexandra Berg, Dala-Järna solstrale99@hotmail.com

Månadens plats

Februari 2012

Oxfallet i Nås

Lite undanskynd i skogskanten ligger en av Dalarnas bäst bevarade rökstugor. Oxfallet i Nås är endast en av tre rökstugor bevarade på ursprunglig plats.

Rökstugan i Oxfallet. Foto: Lars Sjöqvist, Värmlands museum

Under andra hälften av 1500-talet började den skogsfinnska invandringen till Sverige. De kom från östra Savolax och Tavastland i Finland och bosatte sig över hela sydöstra Dalarna. I Savolax var det trångbott, det var svält men också krig.

Skogsfinnarna bosatte sig i områden som var obebodda av svenskarna, och som tidigare bara använts för jakt, fiske och bete. Skogsfinnarna försörjde sig främst på svedjebruk och sådde sin tivråg i den ljumma askan.

Det finns tre olika byggnadstyper som var karaktäristiska för skogsfinnarna; rökstugan, bastun och rian. Rökstugan eller pörtet uppfördes i knuttimmer med ett eller två rum. Det svenska ordet "pörte" är en försvenskning av det finska ordet "pirtti" som betyder "stuga".

Vad som gett rökstugan dess namn är den stora rökugnen. Den placerades alltid i ett hörn och eldas utan skorsten, så att röken lägger sig som ett stort molntäcke uppe vid taket.

[^ back to top](#)

Genom dragluckor i väggarna och en lucka i taket kunde röken och värmen regleras. Senare ersattes luckorna av fönster och dörrar. Röken tog sig till sist ut genom en rökhuva i taket. Rökstugorna har oftast ett tredelat innertak, med högre takhöjd än i svenska bostäder från samma tid, eftersom det skulle finnas plats för röken.

Rökstugan i Oxfallet i Vansbro kommun uppfördes på 1860-talet, vilket gör det till den sista rökstugan av denna typ på Nås finnmark. På platsen hade en tidigare rökstuga stått, uppförd under andra hälften av 1700-talet. Idag finns i Dalarna endast tre rökstugor bevarade på ursprunglig plats, varav Oxfallet är en av dem.

De sista som bodde i Oxfallet var tre syskon, alla synskadade. Den sista flyttade därifrån år 1900. Rökstugan fick sedan stå och förfalla, och var en ganska sorglig syn när hembygdsvårskaren Karl-Erik Forsslund besökte den och fotograferade stugan år 1920. 1939 lades taket om, men någon ytterligare renovering dröjde ända till 1984 då torpet rustades genomgående. Idag ägs rökstugan av Vansbro kommun men förvaltas av Finnmarkens hembygdsförening/Kroktorp.

Rökstugan i Oxfallet 1920. Foto: Karl-Erik Forsslund, Dalarnas museums bildarkiv

När Karl-Erik Forsslund skrev sitt stora verk "Med Dalälven från källorna till havet" skrev han om finntorpet i Oxfallet. Han skrev då:

"Strax öst om Grönfallet har A.B. Träkol en ödegård Oxfallet med en stor halvfärdig stuga med tomma fönstergluggar, tydligen nu använd som dansloge, en parbod delvis av rundtimmer med märken efter urkarvade kulor i väggen, en 'förfullin' bastu –och en rökstuga, den säkert senast byggda i Nås, för omkring 50 år sen, och den enda bevarade i socknen (såvida ej en likandan i Burberget möjligen också finns kvar). Att den är så pass ny, märks av timringen med fyrkantiga knutar och sticktaget (spån) samt främst därav att den har två rum. Den ena är själva rökstugan med mur utan skorsten, omgiven av 'panken', en smal lave av brädfodrad sten med en grop mitt framför den rundbågiga ugnöppningen att

[^ back to top](#)

krafsa ner glöden i, grava (i Säfsen kallas laven mellan ugnen och väggen ett pank, panke); sotiga väggar, de 4 översta stockvarven glänsa svartast, rund takved och ett rökhål med en träskorsten. Men med rökstugan är hopbyggd en kammare, sters eller kokstu (det var vanligt sista tiden, ibland såsom vid Burberget med en gång eller farstu mellan de två rummen), även den med takved och nedrökta väggar, men i ett hörn står en riktig öppen brasspis med skorsten av kliven gråsten..." Forsslund, s.14-15

Rökugnen inuti stugan i Oxfallet, foto taget år 1920. Foto: Karl-Erik Forsslund, Dalarnas museums bildarkiv.

Lovisa Smedberg

Byggnadsantikvarie på Dalarnas museum

Läs mer om den skogsfinska byggnadskulturen:

Finmarkens hembygdsförening/Kroktorp (<http://www.hembygd.se/finnmarken/>)

FINNSAM (<http://www.finnsam.org/>)

Torsby Finnkulturcentrum (<http://www.varmlandsmuseum.se/1/1.0.1.0/87/1/>)

Se Månadens plats på Platsr (<http://www.platsr.se/platsr/profil/id/ba.dm>). Där kan du se platsen på en karta samt kommentera artikeln!

 Skriv ut

[^ back to top](#)

"En spilla från Bengtsåsen, Nås finnmark". Bilden är tagen inom Finnmarkens Miljö & Kulturarv, av Johan Steffansson. www.hembygd.se/galarna/finnmarken

Finnmarkens Miljö & Kulturarv

- Länsstyrelsen har beviljat ett LONA-bidrag för Vansbro kommun, gällande projektet "Finnmarkens Miljö & Kulturarv".
- Projektet bedrivs av Finnmarkens hembygdsförening/Kroktorp och kommer att pågå under 2 år.
- Syftet med projektet är att kartlägga och dokumentera lämningar efter finnbosättningar, inom Nås, Järna och Äppelbo finnmark.
- Både natur- och kulturmiljöerna dokumenteras noggrant. Materialet lämnas sedan in för registrering i Riksantikvarieämbetets forminnesregister, men skickas även till Skogsstyrelsen och berörda markägare. Naturmiljöerna dokumenteras också via kommunen och Länsstyrelsen.

4

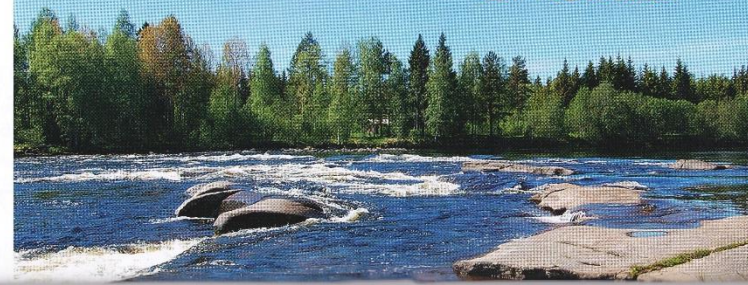
Vandra, paddla, cykla eller fiska dig genom Gagnef

Ett väl utbyggt nät av vandrings-, paddlings- och cykelleder ger möjligheter att uppleva levande kulturtraditioner, många naturreservat och en skog som är hemvist för stora däggdjur som björn, järv, lo, varg och älg.

De naturnära aktiviteterna och möjligheterna är oändliga.

www.gagnef.se

GAGNEF

Utdrag ur Miljöalmanackan 2012

Slåtterkurser 2012

I sommar arrangerar Länsstyrelsen följande kurser i lieslåtter. Anmälan sker direkt på Länsstyrelsens hemsida eller till kontaktpersonerna som står vid respektive kurs.

OBS! Meddela om du får förhinder - så att någon annan kan få platsen!

Antalet platser är begränsat och kurserna brukar ofta bli fulltecknade. Övriga anmälda ställs på en reservlista. Om du har anmält dig men sedan får förhinder att delta är vi tacksamma om du snarast möjligt meddelar Märta Ohlsson (för kursen i Orsa: Roland Öjeskog), så kan vi ge platsen till någon på reservlistan istället.

Kurs i lieslåtter på Knutar Einars äng i Orsa

29-30 juni och 1 juli,
3 kvällar x 3 timmar.

Max 10 deltagare.

Materialkostnad 100 kr.

Samling på Orsa hembygdsgård den 29 juni.

Vi lär oss om lieslåtterns redskap, slipning av liar och lär oss att slå med lie. Ledare: Roland Öjeskog.

Anmälan senast den 20 juni till Roland Öjeskog,
0250-416 45, 070-245 53 75

Arrangör: Naturum Dalarna i samarbete med Naturskyddsföreningen i Orsa

Knackliekurser

Plats: Finnbosättningen Bertils ett par mil söder om Vansbro

Lördag 14 juli kl 09.00 – ca 16.00

Ledare: Staffan Lundaahl.

Knacklien får sin vassa egg genom att knackas med en hammare mot ett litet städ istället för att slipas på slipsten. I kursen ingår även instruktion och övning i slåtterteknik.

Kursen är kostnadsfri för deltagarna, men lieblad kostar 500 kr (obligatoriskt)

Ta med fika, lunch, sittunerlägg, arbetshandskar och hörselskydd

Max 8 deltagare

Anmälan senast den 5 juli på www.lansstyrelsen.se/dalarna/aktivitetskalender Utbudskod 16375

Kurs om lien och lieslåtter

Plats: Långmyra i Ludvika kommun nära gränsen till Gagnefs och Borlänge kommun

Lördag 21 juli kl 09.00 - ca 16.00

Ledare: Kjell Gustafsson

Det är inte lätt att slå med lie om den inte är vass. På den här kursen får vi möjlighet att lära oss både att slipa och att slå. Kjell har hållit kurser på detta tema i många år och kan det mesta om liens historia och användning. Kjell har slipstenar och liar att låna ut, men den som vill kan ta med sin egen lie.

Tag med lunch och fika samt tåliga kläder och rejäla skor.

Max 24 deltagare

Anmälan senast den 12 juli på www.lansstyrelsen.se/dalarna/aktivitetskalender Utbudskod 16374

Kursen är nog troligen full, men du kan sätta upp dig som reserv.

Utdrag ur Liebladet 2012 (LST)

Slåtterkalendarium

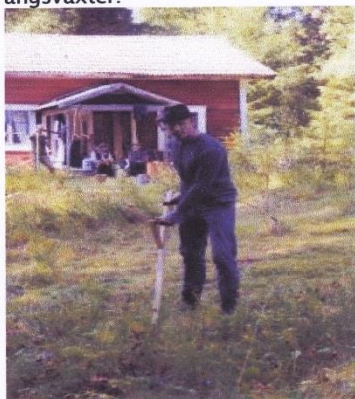
En sammanställning av slåtterkurser och ängsslåtterdagari Dalarna 2012 finns på vår hemsida www.lansstyrelsen.se/dalarna/naturokulturprojekt. Listan kommer att uppdateras kontinuerligt, så meddela Märta Ohlsson om du har någon slåtterdag eller kurs eller någon annan aktivitet som rör ängsskötsel som du tycker ska vara med i kalendariet.

publicerad 22 aug 2013 07:41

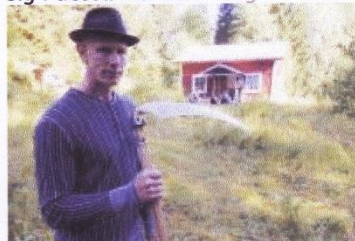
De slår för mångfald av växter

BERTILSBERG

Under denna månad pågår det ett projekt i Dalarna där en grupp naturintresserade människor lär sig gammal teknik för att slå ängar med lie. Genom att slå med lie och göra det sent på sommaren blir det en fin återväxt av ängsväxter.

Genom att slå ängsgräset och ta bort det, kommer det fram växter som aldrig skulle klara sig i dessa marker. *Fotograf: Sven Thomsen*

Mattias Lundell använder en knackelie när han slår de gamla ängarna vid övergiva torp. *Fotograf: Sven Thomsen*

Mattias Lundell och Fredrik Lovéus stärker sig med en kopp kaffe inför arbetet med slåttern. *Fotograf: Sven Thomsen*

På onsdagen var gänget i Bertilsberg, i Vansbro södra finnmark, vid några gamla bosättningar och slog ängarna med lie. Ingen har bott på stället sedan 50-talet och av vägen återstår det bara en gammal stig.

- Men här finns det ett typiskt ställe som är bra för de växter som växer på näringsfattig mark och gräset ska slås och forslas bort så då blir det oerhört bra, poängterar Staffan Lundahl, handledare.

Det hela drivs som ett projekt inom länsstyrelsen i Dalarna och pågår under fem veckor. Bland annat handlar det om att slå med lie i värdefulla biotoper, vilket varvas med studiebesök på olika platser för att se andra tekniker.

- Jag tycker att detta är oerhört intressant och faktum är att detta med att slå gräs till djuren är något som vi i dessa trakter hållit på med sedan stenåldern, konstaterar Mattias Lundell, deltagare från Äppelbo.

Den lie som de använder skiljer sig lite från en vanlig lie, det är det som i vardagstal kallas knackelie och eggen smids fram till lövtunn tjocklek och bryns sedan bara med jämna mellanrum.

- Vi slipar aldrig på den, utan bara kallsmidar, poängterar Lundell.

Något som lockar deltagarna till detta, är dels möjligheten att vara ute i skog och mark, men även det jobb som görs.

- Man fascinerar av själva jobbet och det faktum att man är en del i ett så mycket större perspektiv, funderar Mattias Lundell.

Sven Thomsen 0281-718 30
sven.thomsen@dt.se

DT
22 aug
2013

Projektet har delfinansierats av Naturvårdsverket
genom lokala naturvårdsbidrag

